

AIESOPIMUS YHTEISKUNTASOPIMUKSEKSI

Suomi on poikkeuksellisen vaativassa tilanteessa. Vuosien 2010-2011 pientä kasvua luukuun ottamatta taloutemme on jatkanut pitkään supistumista, eikä käännettä merkittävästi parempaan talouskehitykseen ole odotettavissa. Suomessa oli maaliskuun lopussa lähes 350 000 työtöntä työnhakijaa, mikä on yli 31 000 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Viimeiset ennusteet kertovat myös pitkäaikaistyöttömyyden nopeasta kasvusta. Heikko talouskehitys, työikäisen väestön supistuminen ja korkea työttömyys ovat alkaneet horjuttaa luottamusta Suomeen ja hyvinvointimme perusteisiin.

Heikko talouskehitys on seurausta euroalueen ja Venäjän heikosta kysynnästä, teollisuuden voimakkaana jatkuvasta rakennemuutoksesta sekä erityisesti heikentyneestä kilpailukyvyistä. Suomi on avoin talous, joka on nojannut perinteisesti ulkomaankaupan menestykseen. Tästä syystä merkittävä kustannuskilpailuvyyn heikkeneminen on Suomen kansantalouden kannalta erityisen ongelmallista. Yksikkötyökustannukset ovat Suomessa nousseet vuosituhannen vaihteesta noin 10 prosenttia suhteessa euroalueen keskiarvoon. Syksyn 2013 palkkaratkaisu pysäytti kustannuskilpailuvyyn heikkenemisen, mutta se ei vielä käänttänyt kustannuskilpailukykykehitystä, koska monissa Suomen kilpailijamaissa työkustannusten nousu on ollut jo myös hyvin hidasta.

Suomen talouden supistuessa kuitenkin keskeiset kilpailijamme, Ruotsi ja Saksa etunenässä, ovat pystyneet uudistumaan ja ylläpitämään vahvaakin kansantalouden kasvua. Kilpailuvyyn palauttaminen Ruotsin ja Saksan tasolle tarkoittaa käytännössä yksikkötyökustannuksilla mitatun kustannuskilpailuvyyn parantamista vähintään 10 prosentilla nykytilasta. Mikäli Suomi tähän kykenee, oletettavaa on, että teollisuustyöpaikkojen määrä suhteessa kasvaa, työttömyys alenee ja vaihtotaseen alijäämä pienenee tai muuttuu ylijäämäiseksi. Koska kilpailijamaissa työn keskipalkkojen nousu on ollut erittäin hidasta, parhaimmillaankin maltilliset palkkaratkaisut pienentävät Suomen kustannuskilpailukykyongelmaa vain osittain. Ilman merkittäviä, välittömiä toimia kustannusten alentamiseksi sekä kasvun ja investointien parantamiseksi, kilpailuvyyn palauttaminen vie liian pitkään – useita vuosia tai jopa vuosikymmeniä. Kuvattu negatiivinen kehitys murtaisi suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan perusrakenteet.

Samaan aikaan väestön ikärakenteen muutos kasvattaa ikäsidonnaisia julkisia menoja nopeasti. Ikäsidonnaisten menojen kasvu jatkuu nopeana vielä kahden vuosikymmenen ajan. Suomen onkin kyettävä nostamaan työllisyysastetta merkittävästi, jotta se pystyy hallitsemaan ikääntymisestä kasvavasti aiheutuvia kustannuksia. Menojen kasvu heikentää julkisen talouden rahoitusasemaa ja aiheuttaa voimakasta kasvupainetta etenkin kuntien velkaan. Myös digitalisaatio muuttaa toimintaympäristöämme ja työelämää kiihtyvällä tahdilla. Uusien toimenpiteiden tulisi lisätä ja tehostaa tarjolla olevan työvoiman määrää taloudessa ja luoda edellytyksiä nopeampaan kasvuun pitkällä tähtäimellä. Välittömät rakenteelliset uudistukset tukevat luottamusta siihen, että Suomi pystyy pitämään kiinni velvoitteistaan sekä huolehtimaan julkisen talouden kestävydestä kaikissa oloissa.

Yhteiskuntasopimuksessa sovittavien toimenpiteiden tavoitteena on:

- vahvistaa osaamista,
- lisätä talouskasvua ja investointeja,
- työllisyysasteen nostaminen 72 prosenttiin,
- työn hintakilpailuvyyn parantaminen yhteensä 10 prosentilla keskeisiin kilpailijamaihin verrattuna,
- työllistämis- ja työllistymiskynnyksen alentaminen,
- edistää paikallista yhteistoimintaa työpaikoilla,
- vahvistaa muutosturvaa,
- edistää työttömien työllistymistä,
- vähentää sääntelyä, ja
- tukea julkisen velkaantumisen taittamista.

Yhteiskuntasopimuksen tavoitteena on lisäksi edistää:

- ilmapiirin merkittävää positiivista muutosta yhteiskunnassa, ja
- työmarkkinajärjestöjen ja hallituksen hyvää yhteistyötä.

Hallitus valmistelee työelämää koskevat lainsäädäntöuudistukset yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Työelämän ja työmarkkinamallin peruspilareita ovat vähimmäisehtoloune ja yleissitovuus.

Hallituksen ja järjestöjen sopimat toimenpiteet:

1. Yhteistyön ja vuoropuhelun tiivistäminen sekä paikallinen yhteistoiminta ja sopiminen

Tavoitteena on:

- työhyvinvoinnin edistäminen työpaikoilla,
- rakennemuutoksen ja digitalisaation hallitseminen ja ennakointi muutoksessa olevilla toimialoilla ja työpaikoilla,
- hakea yrityskohtaisia ratkaisuja työpaikkojen turvaamiseksi yrityksen kohdatessa taloudellisia vaikeuksia,
- henkilöstön edustajan aseman kehittäminen,
- sairauspoissaolojen vähentäminen ja terveyden edistäminen, ja
- työelämän kannusteiden ja palkanmuodostuksen joustavuuden edistäminen.

Toimenpiteet:

Toimialakohtainen vuoropuhelu luottamuksen ja sopimustoiminnan edistämiseksi:

- Työnantaja- ja palkansaajaliitot käynnistävät toimialakohtaisen vuoropuhelun 15.6.2015 mennessä. Tavoitteena on, että vuoropuhelusta tulee pysyvä yhteistoiminnan muoto.
- Toimialakohtaisen vuoropuhelun puitteissa sovitaan niistä tavoitteista ja toimenpiteistä, joilla pyritään edistämään työhyvinvointia ja terveyttä, työntekijälähtöisiä joustavia työaikatarkoituksia, hallitsemaan rakennemuutosta, hyödyntämään digitalisaatiota ja hallitsemaan siitä syntyviä seurauksia, työntekijöiden osallistumismahdollisuuksia sekä tukemaan yleensä työn tuottavuuden kasvua.
- Hallitus nimittää kaksi selvityshenkilöä, jotka tukevat hallituksen puolesta vuoropuheluprosessia sekä laativat yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa ratkaisumallit erikseen tässä yhteiskuntasopimuksessa sovittaviin sekä vuoropuhelun aikana esiin nostettaviin kysymyksiin (mm. paikallisen sopiminen).

Paikallisen yhteistoiminnan ja sopimisen edistäminen:

- Hallituksen nimittämät selvityshenkilöt laativat yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa ratkaisumallin paikallisen yhteistoiminnan ja sopimisen malleista 15.12.2015 mennessä.

Eläkeratkaisu:

- Hallitus antaa viivytyksettä eduskunnalle työeläkeuudistukseen liittyvät lakiesitykset. Uudistus tulee voimaan vuoden 2017 alusta.

2. Työelämän uudistukset ja tuottavuuden sekä työpanoksen lisäämiseen tähtäävät toimet

Tavoitteet:

- lisätä talouskasvua ja investointeja,
- työllisyysasteen nostaminen 72 prosenttiin,
- työn hintakilpailukykyyn parantaminen yhteensä 10 prosentilla keskeisiin kilpailijamaihin verrattuna,
- työllistämisen- ja työllistymiskynnyksen alentaminen,
- edistää työttömien työllistymistä,

Toimenpiteet:

Yritysjohdon sitoutuminen:

- Elinkeinoelämän johto sitoutuu antamaan ylimmän johdon palkka- ja kannustinkehitystä koskevan suosituksen, mikä tukee kohtuullisuutta ja myönteisen yhteistyön ilmapiirin syntyä työntajien ja palkansaajien välille.

Työpanoksen kasvattamiseen ja tuottavuuden lisäämiseen tähtäävät toimet:

- Työ- ja virkaehtosopimusosapuolet sitoutuvat vuoden 2016 syksyllä alkavissa työ- ja virkaehtosopimusneuvotteluissa ratkaisuun, joka johtaa mitattavasti 5 prosentin hintakilpailukyvyyn parantamiseen. Tämä voi tapahtua työ- ja virkaehtosopimusaloilla toimilla, jotka liittyvät työajan sijoittamiseen ja pitiuuteen, vähentävät sairaspöissaoloista syntyviä kustannuksia tai muilla vastaavilla hintakilpailukykyä parantavilla toimilla. Työ- ja virkaehtosopimuksissa tuottavuuden parantamiseen liittyvät toimet voidaan ottaa huomioon sellaisissa tilanteissa kun ne ovat selvästi todennettavissa ja mitattavissa.
- Kun julkisen talouden tasapaino ja hintakilpailukyky suhteessa tärkeimpiin kilpailijamaihin on saavutettu, edellä mainitut toimet voidaan purkaa sillä edellytyksellä, että kahta edellä mainittua tavoitetta ei vaaranneta.
- Näiden toimien rinnalla osapuolet sitoutuvat kilpailijamaita maltillisempaan palkkakehitykseen.
- Kilpailukyvyyn lisäämiseksi valtio pidättäytyy toimista, jotka lisäävät vientialojen kustannuksia.

Työllistämiskynnyksen alentaminen ja pitkäaikaistyöttömien palkkaamisen edistämiseen tähtäävät toimet:

- Työlainsäädäntöä muutetaan seuraavilla tavoilla:
 - o Työsopimuslain 1 luvun säännöksiä koeajan pituudesta muutetaan siten, että työnantaja ja työntekijä voivat sopia työntöen aloittamisesta alkavasta, enintään kuuden kuukauden pituisesta koeajasta. Kahdeksaa kuukautta lyhyemmässä määräaikaaisessa työsuhteessa koeaika saa kuitenkin edelleen olla enintään puolet työsuopimuksen kestosta. Työnantajan tulee antaa kirjalliset perustelut koeaikapurun perusteista. Tässä yhteydessä muutetaan työttömyysturvan karensseja koskevaa lainsäädäntöä niin että työsuhteen purkautuminen koeajalla ei estäisi työttömyysturvan saamista.
 - o Työsopimuslain 1 luvun säännöksiä muutetaan siten, että yli vuoden työttömänä ollut voidaan palkata määräaikaaiseen työ- tai palvelussuhteeseen ilman muuta perustetta määräaikaaisuudelle.
 - o Työsopimuslakia muutetaan tavalla, joka mahdollistaa työntajalle ja työntekijälle mahdollisuuden sopia takaisinottovelvoitteesta luopumisesta pidentämällä irtisanomisaikaa kahdella kuukaudella.

3. Osaamisen ja muutosturvan kehittäminen

Tavoitteena on:

- työttömyysuhan alaisten työntekijöiden osaamisen vahvistaminen,
- työttömäksi jäävien nopea siirtyminen uusiin tehtäviin,
- työvoimapalveluiden uudistaminen,
- kannustinloukkujen purkaminen,
- muutosturvan vahvistaminen, ja
- työttömien työllistymisen edistäminen.

Toimenpiteet:

Ennakoiva muutosturva ja koulutus:

- Työnantaja, joka irtisanoo työntekijöitä taloudellis-tuotannollisilla irtisanomisperusteilla, vastaa työntekijän työllistymissuunnitelman sisältyvästä koulutuksesta ja muista toimenpiteistä irtisanottavien kuukauden keskipalkkaa vastaavalla määrällä irtisanottua työntekijää kohti.
- Muutosturvaa ja muutosturvatusta koskevan uudistuksen valmistelu aloitetaan syksyllä 2015 ja on neuvoteltu valmiiksi vuoden 2016 syksyyn mennessä. Uudistukset tulevat voimaan viimeistään 1.6.2017 aikana sen jälkeen kun hintakilpailukykyä koskevat uudistukset on kattavasti sovittu.

Työvoimapalveluiden vahvistaminen ja aktiivinen työvoimapolitiikka:

- Hallitus valmistelee yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa 31.10.2015 mennessä ratkaisuehdotuksen ja muut tarvittavat linjaukset työvoimapalveluiden vahvistamiseksi. Osana kehittämistoimia arvioidaan mahdollisuus hyödyntää yksityisten työvoimapalveluiden tehokkaampaa hyödyntämistä.

Hallitus tekee työvoimapolitiikan uudistamista koskevat päätökset vielä vuoden 2015 loppuun mennessä siten, että palveluiden uudistaminen lähtee liikkeelle vuoden 2016 aikana. Aktiivisen työvoimapolitiikan resursseja suunnataan uudistuksen linjausten mukaisesti.

Osaaminen ja oppisopimuskoulutus:

- Ammatillisessa koulutuksessa toteutetaan rakenteiden ja rahoituksen kokonaisuudistus. Rahoitusjärjestelmällä kannustetaan koulutuksen järjestäjiä mahdollistamaan siirtymät oppilaitosmuotoisesta koulutuksesta oppisopimuskoulutukseen. Aloitetaan alakohtainen selvittäminen nuorten työllisyyden edistämiseksi. Aikuisten oppisopimuksen rahoitus turvataan.
- Opintojen nopeuttamiseksi hyödynnetään kesä ja muut loma-ajat oppisopimuksessa, työssäoppimisessa ja harjoittelussa. Valmistellaan opintojen sujuvoittamiseksi toimenpiteitä, joiden tavoitteena nopeampi valmistuminen. Ammatillisia opintoja pitää voida suorittaa kesällä oppisopimuksella.
- Työttömien omaehtoista opiskelua työttömyysturvalla helpotetaan ja pitkäaikaistyöttömien koulutusmahdollisuuksia lisätään. Työntekijän mahdollisuuksia kehittää osaamistaan lyhytkestoisissa (1-30 päivää) koulutuksissa omaehtoisesti parannetaan.

Kannustinloukkujen purkaminen:

- Työmarkkinajärjestöt valmistelevat 15.11.2015 mennessä työttömyysturvan uudistamista ja kannustinloukkujen purkamista koskevan ratkaisun tavoitteena rakenteellisen työttömyyden vähentäminen. Työmarkkinajärjestöjen neuvotteluiden apuna käytetään riippumattoman asiantuntijatyöryhmän arvioita erilaisten toimenpiteiden vaikutuksista. Asiantuntijatyöryhmä ottaa arvioissa huomioon myös muun sosiaaliturvan (ml. asumistuen ja päivähoitomaksut) ja sen vaikutukset työnteon kannustimiin.

4. Investoinnit ja kasvu

Hallitustunnustelija on saattanut sopimusosapuolten tietoon seuraavat aikomuksensa.

Tavoitteena on:

- nopea kasvusysäys ja investointien liikkeellelähtö,
- teollisuuden kilpailukyvyyn kannalta välttämättömän infrastruktuurin kehittäminen sekä kasvukeskusten investoinnit, jotka tehokkaimmin lisäävät asuntotuotantoa, ja
- kehittää liikenneverkon keskeisiä osia, jotka tukevat koko maan liikennejärjestelmän toimivuutta.

Toimenpiteet:

Kasvun rahoitusinstrumentit:

- Kasvurahastojen Rahasto II sijoituskauden päättyessä hallitus käynnistää yhteistyössä työeläkeyhteisöjen kanssa Kasvurahastojen Rahasto III:n. Tavoitteena on pääomiltaan n. 200-250 miljoonan euron rahasto, jossa valtio on vähemmistösjoiittajana. Valtio luopuu osasta sijoitustensa tuottoja kansasijoittajiensa hyväksi EU:n valtiontukisääntöjen puitteissa.
- Valtio edesauttaa suomalaisten yksityishenkilöiden perustaman (Itsenäisyyden juhluvuoden kasvurahasto, noin 100-200 miljoonan euron) rahaston perustamisessa ns. yritysten välirahoitukseen. Rahasto on markkinaehtoinen, mutta sen sijoituspääoman kasvattamiseksi selvitetään mahdollisuuksia hyödyntää EU:n rahoitusinstrumentteja.

Infrastruktuurin kehittämisen:

- Hallitus lisää mm. elinkeinoelämän toimintaedellytysten vahvistamiseksi tie- ja ratarakentamisen resursseja. Perusväylänpitoon ja väylärakentamiseen varataan edelliseen kehyspäätökseen verrattuna lisäresursseja n. 200 milj. euroa vuodessa. Hallitus vahvistaa budjettiriihessä lähtökohdat kuntien ja yritysten rahoitusosuudelle niiden saadessa erityistä hyötyä hankkeista. Samalla linjataan valtion rahoituksen edellytykset näissä tilanteissa.
- Väylärakentamisessa siirrytään kehyskautta pitkäjänteisempään 2-3 hallituskauden mittaiseen suunnitteluun. Kevään 2016 julkisen talouden suunnitelman yhteydessä linjataan aloitettavat hankkeet seuraavien kymmenen vuoden ajalta. Hankelistausta voidaan muuttaa kerran vuodessa vastaavassa yhteydessä.
- Hallitus edistää infrastruktuuri-investointeja hyödyntämällä rahoitusmalleja, jotka mahdollistavat julkisen ja yksityisen rahoituksen käytön, joustavat budjettikäytännöt ja ovat työllisyyden, kasvun ja veronmaksajien näkökulmasta pitkällä järkeillä tehokkaita.

Asuntotuotannon edistämiseen tähtäävät toimet:

- Valtio edellyttää kasvukeskusten läheisyydessä toteutettavien suurten infrahankkeiden ehtona kuntien kaavoitus- ja asuntorakentamistoimenpiteiden olennaista lisäämistä erikseen sovittavalla tavalla. Kaavoituksessa tulee ottaa huomioon täydennysrakentamisen edut. Toimitilatarkoituksiin varattuja alueita tulee muuntaa asuntotarkoituksiin. Infrastruktuuri-investointien suuntaamisella vaikutetaan asuntotuotannon lisäämisen edellytyksiin kireillä asuntomarkkinoilla.
- Jatketaan vuoteen 2019 asti työeläkeyhtiöille sallittua vieraan pääoman käyttöoikeutta asuntosijoituksissa.
- Vuokratason hillitsemiseksi pidetään omavastuukorkoa edelleen alhaisena (1-2 %) normaaleissa vuokra-asunnoissa. ARA-asukasvalintaa kehitetään vuokra-asuntojen paremman kohtaannon saavuttamiseksi ja palautetaan ARA-asuntoihin tulorajat.

Kaavoituksen yksinkertaistaminen:

- Kaavoituksen sujuvoittamiseksi ja ennakoivuuden parantamiseksi valitusoikeutta rajoitetaan ja asetetaan tiukemmat määräajat viranomaisten vastausajoille. Hallitus vie eteenpäin investointeihin liittyvien lupamenettelyjen sujuvoittamista, lupaprosessien koontia yhteen ja eri viranomaisten välistä yhteistyötä.

5. Yhteiskuntasopimuksen hyväksyminen ja seuranta

Tämä Aiesopimus on laadittu hallitustunnustelijan ja työmarkkinajärjestöjen keskusjärjestöjen sekä Suomen yrittäjien välillä (yhdessä ”Järjestöt”).

Nimitettävä hallitus ja Järjestöt allekirjoittavat Aiesopimuksen mukaisen Yhteiskuntasopimuksen, kun uusi hallitus on nimitetty.

Toimialaliitot hyväksyvät sopimuksen ja määrittävät toimialakohtaisen vuoropuhelun tavoitteet 21.8.2015 mennessä. Yhteiskuntasopimus edellyttää kattavaa toimialaliittojen hyväksyntää.

Valtiovarainministeriö vastaa yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa toimenpiteiden toteutumisen jatkuvasta seurannasta ja niiden vaikutuksesta edellä määriteltyjen tavoitteiden saavuttamiseen.